

Korona, rat i MI(r)OC

Renata Ruić Funčić

Gimnazija Franje Petrića Zadar

ruic.renata@gmail.com

SAŽETAK

Članak iznosi iskustva nastavnice u poučavanju kemije u izvanrednim životnim i obrazovnim okolnostima te subjektivnu usporedbu dva dominantna oblika podučavanja u tim okolnostima: konzultativnu nastavu za vrijeme Domovinskog rata u Zadru te online nastavu za vrijeme pandemije COVID-a 19. Usporedbom nekih pokazatelja nastave u različitim izvanrednim okolnostima uočljivo je, paradoksalno, da je uspješnost na kraju školske godine zajednička učenicima za vrijeme rata i u pandemijskim godinama. Kako je za vrijeme rata bilo znatno manje formalno organizirane nastave, može se pretpostaviti da je uspješnosti učenika pridonijela uživo održana konzultativna nastava, s fokusiranim poučavanjem samo temeljnih koncepata nekog predmeta, te da je ona bila kvalitetnija i više je pomogla učenicima u njihovom usvajanju znanja nego online nastava na daljinu tijekom pandemijskih godina.

Ključne riječi: konzultativna nastava; online nastava; samostalni rad učenika; Domovinski rat; COVID 19

UVOD

U kolovozu 1990. počela je balvanizacija ovog dijela Hrvatske, rastu nemir i zabrinutost, no većina ljudi u Zadru još nije svjesna razmjera i značenja sukoba. U listopadu 1990. registriran je prvi oružani napad blizu Obrovca, kada je otvorena vatra na kamion splitskih registracija. Nije bilo žrtava. Od tada se postavljaju noćne patrole, dobar dio ljudi se organizira po mjesnim zajednicama i dežura s lovačkim puškama po ulicama. Na "krvavi Uskrs", 31. ožujka 1991., u Nacionalnom parku Plitvička jezera pogiba prvi hrvatski redarstvenik Josip Jović (tadašnji ministar unutarnjih poslova Josip Boljkovac tvrdi da je Goran Alavanja prvi ubijeni hrvatski policajac, ubijen u studenom 1990. kod Obrovca, no postoje kontroverze).

Prva žrtva Domovinskog rata u zadarskom kraju je hrvatski redarstvenik Franko Lisica. Poginuo je 02. svibnja 1991. na brdu Štikovača, općina Polača. Taj dan stanovnici Bibinja dolaze u grad na prosvjed, pri čemu razbijaju izloge dućana i kuća, uglavnom u vlasništvu Srba te pljačkaju. Događaj je poznat pod imenom „Zadarska Kristalna noć“.

Neki nastavnici MIOC-a proveli su veći ili manji dio 1991. godine (a neki i ostalih ratnih godina) u različitim postrojbama. Učenici Toni Dušević i Nade Rogić su također bili u gardi. Nade Rogić poginuo je 22. srpnja 1991. u Mirkovcima, u Slavoniji. Godinu dana prije toga maturirao je u 4C razredu. Dubravko Rnjak poginuo je kao civilna žrtva rata.

Mogli bismo mnogo naučiti iz 30 godina starog, nemilog i neželjenog pedagoškog eksperimenta školovanja u ratnim uvjetima, kad bi postojala sustavna istraživanja obrazovanja na ratom zahvaćenim područjima Hrvatske. Možda bi nas to bolje pripremio i za obrazovanje u izvanrednim okolnostima kakve su bile za vrijeme pandemije te za buduće slične situacije ili promjenu načina obrazovanja. Na žalost, u vrijeme pisanja ovog članka, malo je objavljenih stručnih i znanstvenih radova o obrazovanju za vrijeme Domovinskog rata (Vrdoljak, 1993). Drugi neželjeni pedagoški eksperiment jest obrazovanje za vrijeme pandemije.

METODE

U radu se iznose podaci skupljeni u akcijskom, empirijskom i povijesnom istraživanju. Podaci su dobiveni iz razrednih listova, imenika i dnevnika razreda Gimnazije Franje Petrića Zadar u razdoblju od

1191. – 1995. godine te e-dnevnika i Školskog e-rudnika u razdoblju od 2020. – 2022 godine. Za istraživanje stavova i mišljenja ratnih maturanata korišten je anketni upitnik. Neki podaci su dobiveni na temelju razgovora i sjećanja sudionika nastave za vrijeme Domovinskog rata pa je time vjerodostojnost podataka upitna.

REZULTATI

Od rujna 1991. godine, kad je pala prva granata, do kolovoza 1995. godine kad se oglasila zadnja sirena za uzbunu, učenici zadarskog MIOC-a (od 1992. godine Gimnazija Franje Petrića) pohađali su školu u ratnim uvjetima. Školske godine 1991./1992. imali su 109 radnih dana; 5 radnih dana u rujnu a ostatak od siječnja do srpnja 1992. godine. Tijekom te školske godine učenici su imali 66 radnih dana u obliku konzultativne nastave. U školskoj godini 1992./1993. učenici imaju 139 radnih dana, od čega je 28 dana određenih u obliku konzultativne nastave. Radni dani su često prekidani, ili zbog iznenadnog granatiranja ili nestanka električne energije, a sat je trajao 25 minuta. Održani sati kemije, kao i ostalih predmeta, varirali su po razredima od 45 do 50% od planiranih. Konzultativna nastava nije bila obavezna. Na satu ili u konzultativnoj nastavi podučavali su se temeljni koncepti te se ukazivalo gdje i što u literaturi učenici mogu sami naučiti i vježbati. Učenici su najveći dio školovanja te 1992. i 1993. odradili i učili sami. Bez obzira na teške životne uvijete, malo održanih sati a time i malo podučavani od strane nastavnika, većina maturanata (97 % od 249) u razdoblju od 1992. do 1995. godine upisali su željeni studij a 94 % ih je taj studij i završilo. Odličnih učenika u tom razdoblju ima 10 do 20 % te više ili manje učenika ide na popravni ispit, najviše iz predmeta matematike i fizike.

Nastava tijekom ratnih godina

Školska godina 1990./1991. počela je normalno, s uobičajenim problemima – skupim udžbenicima, nekim novim predmetima, novim nastavnicima za koje se ne zna kako ispituju. Čitaju se članci, prate vijesti, raspravlja o novoj državi, sluša se U2 i Madona. Strepi se nad Balvan revolucijom. Proljeće 1991. godine također je napeto, tu i tamo neki se učenici ispisuju, nastava završava normalno i učenici odlaze na prijemne ispite.

To ljeto 1991. godine dolaze ružne vijesti iz Vukovara, Vinkovaca, Belog Manastira i Osijeka. Iz Borovog Sela, Aljmaša, Erduta i Mirkovaca. Oružani napadi, pokolji, granatiranje. I onda u rujnu se to počne događati nama u Zadru. Razredi spadaju na desetak učenika, ide se u školu po dan ili dva a sat traje 30 minuta.

Od 9. do 13 rujna 1991. održan je prvi i jedini tjedan nastave u tom semestru (školska godina ima tri dijela). Nije bilo nastave od 15. rujna 1991. do 13. siječnja 1992. 13. siječnja 1992. g. počelo se raditi principom konzultativne nastave.

8., 9. i 10. travnja 1992. prekid nastave zbog napada na Zadar.

17. travnja počinju uskršnji blagdani i traju do 20.04. U utorak 21. 04. počinje ponovo nastava.

Zbog neposredne ratne opasnosti nastava nije održana od 04. do 09. svibnja (cijeli tjedan).

Od 18. svibnja do 01. lipnja prekid nastave zbog artiljerijskog napada na grad (dva tjedna).

22. lipnja nije bilo nastave.

Nastava je trajala bez daljnjih prekida do 03. srpnja 1992. Sjednica je održana 22. srpnja 1992. godine.

Nastava je školske godine 1992./1993. počela 14. 09. 1992. Podijeljena je u 3 obrazovna razdoblja. I. obrazovno razdoblje trajalo je do 22. 12. 1992. Izvješća su se dijelila 23.12.1992. u 9:30 h . 11. 01. 1993. počinje II. obrazovno razdoblje.

Zbog opće opasnosti nastava se prekida od 22.01. do 12.02. 1993. Taj petak, 22. 01. 1993. počinje operacija Maslenica, počinje granatiranje grada. Održana su prva dva sata. Ostale sate su učenici otišli.

16. 02. 1993. opća opasnost u Zadru - nastave nema.

17. 02. održana su prva tri sata, ostala četiri oglašena opća opasnost.

18. 02. održana su prva tri sata, ostala 4 učenici su pušteni kući.

22. 02. (ponedjeljak) opća opasnost.

24. i 25. 02. nastava popodne zadnja dva sata neodržana zbog nestanka električne energije.

02. 03. opća opasnost.

23. 03. opća opasnost - zadnja 4 sata neodržana.

25. 03. zadnja 4 sata neodržana zbog opće opasnosti.

08. 04. 1993. prekid redovne nastave zbog učestalog nepredvidivog granatiranja.

19.04. 1993 neki sati upisani ali ima troje učenika. Dalje nema upisanih sati.

Od 19.05.1993. do 23.06.1993. odvija se konzultativna nastava za učenike koji žele doći na nastavu.

23. 06. 1993. održana je sjednica, a 25.06. podjela svjedodžbi. U školskoj godini 1992./1993. nema popravnih ispita.

Zabilješke iz dnevnika tijekom ratnih godina

1D je, npr. imao školske godine 1991./1992. 50,5 % održanih sati. Najmanje iz TZK - 37%, a najviše iz Likovne umjetnosti, kod prof. Budak, čak 66% održanih sati. Zadnji sat iz likovnog ima naslov „*Svijet u kojem živimo - zaštita spomenika u Zadru*“.

Ljeto 1992. bilo je teško jer osim podnošenja rata i granata, te brujanja agregata na ulicama, neki učenici su morali ići i na popravni ispit. Matematika, fizika i kemija su bili najviše zastupljeni ispiti na popravnom:

- ☞ 1C: matematika (2 negativne ocjene), fizika (1 negativna) i kemija (2 negativne),
- ☞ 2A: matematika (2 negativne ocjene), fizika (3 negativne), kemija (1 negativna),
- ☞ 2B: matematika i fizika po 4 negativne ocjene,
- ☞ 2C: matematika (3 negativne ocjene), fizika (5 negativnih), kemija (2 negativne),
- ☞ 2D: matematika (5 negativnih ocjena), fizika (9 negativnih), kemija (1 negativna) i biologija (1 negativna),
- ☞ 3D: fizika (1 negativna ocjena) i kemija (3 negativne),
- ☞ 4A: engleski (1 negativna), matematika (3 negativne), vjerojatnost i statistika (1 negativna) i biokemija (1 negativna),
- ☞ 4B: matematika (3 negativne ocjene), vjerojatnost i statistika (3 negativne),
- ☞ 4C: biokemija (2 negativne ocjene),
- ☞ 4D: vjerojatnost i statistika (3 negativne ocjene).

Na početku školske godine 1993./ 1994. godine jedna razrednica piše u izvješću za svoj prvi razred: „Ukupno imaju 33 nedovoljne ocjene što je puno lošije nego u prvom obrazovnom razdoblju. Očito je da neki učenici nisu shvatili da škola nije igraonica i da se maksimalno radi, bez obzira što je miris rata još uvijek oko nas.“

Par crtica iz dnevnika koji pokazuju nepoimanje rata kao situacije koja mijenja život, koncepte školovanja i odnosa u školi:

03. 03. 1993. stoji u imeniku jednog razreda: „M.S., N. L i A.S. (tri učenice, inače putnice iz Nina) samovoljno napustile zadnja 3 sata i dobile 3 neopravdana sata. Opomenute od ravnatelja!

22. 03. 1993. u istom imeniku: „Redari S. M. i S. A. (dvije od tri koje odlaze samovoljno s nastave) brišu ploču do kraja školske godine.“

2A razred te 1992./1993. nije volio brisati ploču, iz napomena u dnevniku: „L. i L. ne obavljaju svoju dužnost redara 02.10.1992. Produžiti im dežurstvo – nastavnica latinskog.

Sljedeći tjedan (09.10.1992) M. i I. M. ne obavljaju svoju dužnost – nastavnica latinskog.

10.03.1993. Nastavnica geografije moli razrednika da kazni 2A razred na čelu s dežurnim učenicama (M. i P.) jer nisu htjeli obrisati ploču.

23.03.1993. Nastavnica latinskog moli Š. produžiti dežurstvo.

19.04. 1993. 2 sat (engleski) učenici nisu došli na sat već su oko škole.“

Da nastavnici nisu osamljeni u (ne)doživljavanju rata pokazuju sjećanja učenika:

D. S., maturantica 1994, kaže da se na temu školovanja u ratu sjeća samo ponekih šala, koje danas mogu razumijeti samo Zadrani koji su proveli rat u gradu:

„Kad je jednom Ana pitala profesoricu Guzić: 'Profesorice, što znači kad vas češe desni dlan?', a ona će njoj: 'To znači da pereš ruke vodom iz Vruljice' (Vruljica je potok u centru grada u kojeg se slijevala kanalizacija okolnih kuća a iz kojeg su neko vrijeme građani dobivali vodu za upotrebu i piće).“

H.B. priča: „Picamo sa nastave, pokraj nas (kod onog dućančića) staje nastavnik povijesti u autu.

- Di ćete vi?

- Picamo, profesore.

- Aaaaaa...(pauza i odsutan pogled u daljinu)... Ček, koga imate sada?

- Vas profesore.

- Ajte, ajte.“

Kako su se učenici snalazili ratnih godina

Od 30-tak učenika po razredu upisanih 1990. godine prosječno polovina učenika ne pojavljuje se u rujnu 1991. i mali je broj upisanih 1991. i 1992. godine. Tako najveći razred broji 18 učenika a najmanji 10. Školske godine 1995./1996. maturiralo je 39 učenika (inače je, normalnih godina, bilo oko 120 maturanata). Učenici su imali ukupno 109 radnih dana (5 radnih dana u rujnu, ostatak od siječnja do srpnja 1992. godine, od toga 66 radnih dana konzultativne nastave) u školskoj godini 1991./1992. te 139 radnih dana (od čega 28 dana odrađenih u obliku konzultativne nastave) u školskoj godini 1992./1993. Konzultativna nastava nije bila obavezna. Radni dani često su prekidani, ili zbog iznenadnog granatiranja ili nestanka električne energije, a sat je trajao 25 minuta. Održani nastavni sati kemije, kao i ostalih predmeta, varirali su po razredima od 45 do 50 % od planiranih. Rad na satu ili konzultativnoj nastavi sastojao se od poučavanja temeljnih koncepata, objašnjavanja potaknuta pitanjima učenika te ukazivanje gdje i što u literaturi učenici mogu sami naučiti i vježbati. Učenici su najveći dio školovanja te 1992. i 1993. odradili i učili sami. Država nije organizirala pomoć nastavnicima

i učenicima u obrazovanju na ratnom području, kao ni poseban tretman ili pomoć učenicima koji su odlazili polagati prijemne ispite na fakultete izvan ratnih područja Hrvatske.

Od 312 učenika koji su završili razred na ljeto 1992. godine 42 učenika (13 %) imalo je popravni ispit iz nekog predmeta. Nešto što je danas nezamislivo uz razrede koji imaju po 20 odličnih učenika: 4A razred 1992. godine nema ni jednog odličnog učenika! No, ako se sjetimo da oni nisu imali dogovoreno ispitivanje, ograničenje od dva usmena ispita dnevno, pisani ispiti su se najavljivali 7 dana prije možemo razumjeti ovakvu situaciju.

Tijekom 1994. i 1995. godine nastava je trajala normalno. Bez obzira na teške životne uvjete, malo održanih sati, a time i malo poučavanja od strane nastavnika, većina maturanata (97 % od 249) u razdoblju od 1992. do 1995. godine upisali su željeni studij, a 94 % ih je taj studij i završilo. Odličnih učenika u tom razdoblju ima 10 do 20 % te više učenika ide na popravni ispit, najviše iz predmeta matematike i fizike (izvor ovih podataka su razredni listovi iz tog doba te intervjui s učenicima).

Konzultativna nastava koja se održavala za vrijeme rata temeljila se na poučavanju temeljnih koncepata uživo, objašnjavanjima potaknuta pitanjima učenika te ukazivanje gdje i što u literaturi učenici mogu sami naučiti i vježbati. Najčešće se provodila na klupama u dvorištu škole. Za veliki dio predmeta učenici su imali udžbenike i zbirke zadataka. Za neke predmete (npr. biokemija) nije bilo plana i programa, ni udžbenika ni zbirke zadatka, pa su se i nastavnici i učenici snalazili kako su znali i umjeli.

Analizom upitnika kojeg su ratni maturanti ispunili tijekom prosinca 2022. (161 ispitanik ukupno, 27 iz Gimnazije Franje Petrića) vidljivo je da nije jedinstven stav prema organizaciji nastave za vrijeme rata (tablica 1.).

Tablica 1 Neke tvrdnje o nastavi za vrijeme Domovinskog rata

Tvrdnje	Rezultati
Nastava je za vrijeme trajanja Domovinskog rata bila dobro organizirana.	41 % se slaže
Osjećam se zakinuto u ostvarivanju akademskih postignuća zbog školovanja u ratu	48 % se slaže
Znanja i vještine potrebne na studiju i kasnije u radnom okruženju, a koje sam trebao/la steći u školi, kasnije nisam mogao/la nadoknaditi.	63 % se ne slaže
Većinu znanja i vještina potrebnih za upis i završetak studija stekao/la sam sam/a.	37 % se slaže

Tako 41 % ispitanika zadarskog MIOC-a smatra da je nastava bila dobro organizirana, dobar dio učenika (37%) se niti slaže ni ne slaže, a 22 % smatra da nastava nije bila dobro organizirana. Dobar dio učenika se osjeća zakinuto za ostvarivanje akademskih postignuća zbog školovanja u ratu, no kad se suzdržani (7 % niti se slaže niti se ne slaže) pribroje onima koji se ne osjećaju tako (45 % se ne slaže) ispadne da se većina učenika ne osjeća uskraćeno za znanja i vještine potrebne za akademska postignuća. Većina učenika (63%) smatra da u kasnije mogli nadoknaditi znanja koja su im trebala za studij i rad naspram 22 % koji smatraju da nisu uspjeli nadoknaditi te 15 % koji se niti slažu niti ne slažu s navedenom tvrdnjom. Najveća je podijeljenost kod tvrdnje „Većinu znanja i vještina potrebnih za upis i završetak studija stekao/la sam sam/a.“ Tako se 37 % učenika slaže s tom tvrdnjom, 30 % niti se slaže niti se ne slaže a 33 % se ne slaže.

Neki ispitanici smatraju da je „bilo izazovno bilo što organizirati tada“, da je „bio drugačiji mentalni sklop učenika i nastavnika tada“ te da su se prilikom učenja „više bazirali na bitne stvari“. Jedna učenica piše: „Nismo imali knjige iz svih predmeta, programiranje smo učili bez struje, nastava je trajala 30-40 min, nismo bas imali gdje izlaziti, policijski sat i zamračenje, nitko nam nije organizirao pomoć za pripreme za maturu, niti smo imali ikakve olakšice na prijemnim. Iz našeg razreda svi su upisali željeni fakultet u prvom upisnom roku.“

Nastava tijekom pandemije

U Gimnaziji Franje Petrića je, kao i u ostatku države, online nastava počela 16. ožujka 2020., a završila je 26. lipnja 2020. (školska godina 2019./2020.). U pandemijske godine obrazovanja ubrajaju se ovdje i školske godine 2020./2021. te 2021./2022. jer se nastava, zbog epidemioloških uvjeta te neadekvatne veličine škole, provodila drugačije od uobičajene. Sat je trajao 40 minuta, sva nastava se provodila u tzv. blok-satima, veliki odmor trajao je 10 minuta i premještao se iza različitih nastavnih sati u danu kako učenici ne bi bili zajedno u hodnicima i dvorištu škole.

Zbog učestalih samoizolacija većeg broja učenika, a ponekad i čitavih razreda, te održavanja probne mature u 2021./2022. školskoj godini nastava se provodila i online i uživo. Nakon proljetnih praznika, u travnju 2022. godine škola vraća trajanje sata na 45 minuta.

Školske godine 2019./2020. bilo je od 183 do 189 radnih dana, kako u kojem razredu, a 2020./2021. te 2021./2022. po 178 radnih dana. Održanih nastavnih sati kemije bilo je od 97 do 100 % od planiranih. 2020. godine održano je 100 do 103 % sati od planiranih.

Na samom početku pandemije nastavu na daljinu izvodila se izvan rasporeda, ponekad je i za učenike i za nastavnike trajala od 0 do 24 sata svih 7 dana tjedno. Nakon nekog vremena ustalila se po redovnom rasporedu u realnom vremenu putem videokonferencija. Većinom se svodila na predavačku nastavu, zadavanje zadataka za rješavanje ili gledanje videolekcija. Upitna je kvaliteta razumijevanja nekih kompleksnih pojmova objašnjenih u takvoj online nastavi te stvarno prisustvo učenika na nastavi na daljinu. Upitna je online provjera znanja te cjelokupno vrednovanje u nastavi na daljinu.

Država je za nastavu tijekom pandemije dala upute za rad te organizirala TV školu i videolekcije za svaki pojedini predmet u školi.

Svi učenici Gimnazije Franje Petrića završavaju uspješno razrede s vrlo dobrim i odličnim uspjehom s tendencijom povećanja broja odličnih učenika. Odličnih učenika 2019./2020. školske godine po razredu ima 60 do 95 % te ni jedan učenik ne ide na popravni ispit. Sljedeće dvije pandemijske godine raste udio odličnih učenika i kreće se od 70 do 87 % (izvor ovih podataka zapisnici su Sjednica razrednih vijeća u e-dnevniku).

Dobre do odlične rezultate na maturi ima 90 maturanata (100 %) 2019./2020. godine (MZO, 2020). Prosječne ocjene iz tri obavezna predmeta na Državnoj maturi pokazuje tablica 2.

Tablica 2 Prosječne ocjene iz tri obavezna predmeta na Državnoj maturi

Školska godina	Broj maturanata (100%)	A razina	B razina
2019/2020	90	4,06	3,88
2020/2021	88	4,06	4,28
2021/2022	83	>4,06	>4,28

Tako je prosječna ocjena na maturi 2019./2020. godine za A razinu sva tri obavezna predmeta na Državnoj maturi 4,06 a B razinu 3,88. Prosječna ocjena na maturi 2020./2021. A razine jest 4,06 a B razine 4,28, a na ispit je izašlo 88 maturanata (100%). U školskoj godini 2021./2022. na maturu je izašlo 83 maturanata (100 %) čije prosječne ocjene su još neobjavljene stranicama Školskog e-Rudnika no prema riječima ravnateljice ova generacija statistički ima najbolje rezultate. Vidljivo da je učenici iz godine u godinu pokazuju veću uspješnost na ispitima Državne mature.

Nastava u izvanrednim okolnostima

Usprkos razlika u odvijanju nastave (tablica 3) postoji zajednička crta školovanja u Domovinskom ratu i COVID pandemiji: uspješnost na kraju školske godine prilikom upisa na fakultete ili polaganju državne mature.

Tablica 3 Neke usporedbe nastave za vrijeme Domovinskog rata i pandemije COVID-om 19

	Ratni MIOC	COVID Gimnazija
Radni dani	1991/1992: 109 1992/1993: 139	2019/2020: od 183 do 189 2020/2021: 178 2021/2022 178
Održani sati	45 do 50 % od planiranih	97 do 100 % od planiranih
Trajanje sata	25 minuta	40 minuta
Oblik nastave	Konzultativna/frontalna nastava	Online predavačka/frontalna nastava
Popravni ispiti	Ima	Nema
Uspjeh na prijemnima/DM	Uspješni	Uspješni
Pomoć države	Ne postoji	Postoji
Učenici u izvanrednim obrazovnim okolnostima	Ratom zahvaćena područja Hrvatske	Cijela Hrvatska

RASPRAVA

Za uspješnu konzultativnu nastavu, kakva se održavala za vrijeme rata, treba znati koji su to temeljni koncepti koje treba prenijeti i objasniti uživo, kojim redoslijedom i na koji način ih poučiti a što se, nakon toga, može ostaviti učeniku da nauči sam te da nastavi učiti s razumijevanjem. Pitanje je, jesu li tada nastavnici znali, kao i znaju li to danas, koji su to temeljni koncepti koje treba prenijeti da bi učenik poslije mogao biti samostalan u učenju. Upravo iz tog razloga je šteta što ne postoje sustavna istraživanja o nastavi za vrijeme Domovinskog rata.

Mogli bismo raspravljati o realnosti prikazanih statističkih uspjeha učenika općenito tijekom posljednjih godina u školi i na Državnoj maturi, poglavito pandemijskih godina (smanjen broj ispitivanih ishoda na maturi, veći broj pitanja višestrukog izbora, smanjeni broj pitanja otvorenog tipa, smanjeni broj pitanja viših kategorija na maturi te prilikom vrednovanja u razredu, smanjeni kriteriji vrednovanja i na maturi i u razredu i slično), no aktivnost koja je također mogla dobrim dijelom utjecati na dobre rezultate učenika jest samostalan i angažirani rad učenika. Htjeli, ne htjeli, učenici su morali većinom sami usvajati znanje, pretraživati izvore podataka, razlikovati bitno od nebitnog, kritički razmišljati, identificirati nedostatke u svom znanju kako bi ih kasnije, uz pomoć nastavnika, mogli razriješiti, čime se razvijalo metakognitivno znanje. Morali su naučiti kako učiti. Više motivirani i organizirani učenici su uspješnije stjecali znanje i razumijevanje, no i oni manje motivirani morali su razviti nešto od kompetencija u okviru međupredmetnih tema *Učiti kako učiti* te ključnih vrijednosti kao što su *inicijativnost i poduzetnost*.

Uspješnost ratnih i COVID gimnazijalaca mogla bi se obrazložiti pojačanim samostalnim i aktivnim radom učenika, povećanim osjećajem odgovornosti za učenje, razvijanjem sposobnosti učinkovitog upravljanja vlastitim učenjem, samostalno ili u skupini, razvijanjem metakognitivnog znanja te, zbog straha od neuspjeha, većom motiviranošću za učenje i rad. Ona također pokazuje da je motivacija te aktivno i samostalno učenje temelj za uspješno stjecanje znanja i razumijevanja.

Vezano uz online nastavu, sudionici Okruglog stola Pedagoške implikacije odgoja i obrazovanja na daljinu (Barbaroša, 2022) održanom 18. veljače 2022. smatraju da nastava na daljinu nije uspjela osigurati provedbu nacionalnog kurikuluma. Suvremena tehnologija doista ne može zamijeniti učitelja, no njezina pažljiva i promišljena primjena u nastavi mogla bi pomoći i učenicima i nastavnicima u učenju i poučavanju. Tek trebamo otkriti što jest promišljena primjena suvremene tehnologije u pojedinom predmetu.

Uspješnost ratnih gimnazijalaca usprkos malom broju radnih dana i održanih sati potvrđuje paradigmu modernog obrazovanja „*Manje je više*“ te oslobađa nastavnike tereta isključive odgovornosti za uspjeh učenika u školovanju. „*Manje je više*“ znači manje predavačke nastave, manje serviranja gotovih činjenica, manje traženja reprodukcije znanja, manje sadržaja, više dubljeg razmatranja. Manje kvantitete više kvalitete. Osim toga ova paradigma modernog obrazovanja „*Manje je više*“ oslobađa nastavnike od zabrinutosti „kako će učenici nešto znati ako to ne čuju ili ne nauče u školi“. Nastava usmjerena na učenika znači i to da nastavnici nisu dužni biti jedini izvor znanja niti kontrolori naučenog i arhitekti strukture obrazovanja jednog učenika, ali su dužni osposobiti učenike i uputiti ih da razvijaju sposobnost za cjeloživotno učenje. Moderno obrazovanje naglašava potrebu stjecanja kompetencija - dvije važne su *učiti kako učiti* te *inicijativnost i poduzetnost* u okviru koje je bitno steći i samostalnost a to se može samo strategijama koje više angažiraju učenike u stjecanju znanja negoli nastavnika. Stoga držim da je uživo održana konzultativna nastava za vrijeme rata više pomogla učenicima u njihovom usvajanju znanja nego online nastava na daljinu tijekom pandemijskih godina.

ZAKLJUČAK I METODIČKI ZNAČAJ

Uočava se paradoks: za vrijeme rata bilo je manje radnih dana, manje realizirane nastave, sat je trajao kraće a učenici jednako uspješni. Usporedba otvara mnoštvo pitanja, pa i onih možda neugodnih poput: Koje kompetencije nastavnika su doista važne za uspješno prenošenje znanja i konačni uspjeh učenika? Vjerojatno je za uspjeh ratnih maturanata uz ovoliko malo rada u odnosu na normalnu godinu odgovorna sjajna prilagodljivost nastavnika na te uvijete rada kao i njihova sposobnost angažiranja učenika u takvim okolnostima kao i oblik nastave koji je, doduše, tada bio jedini moguć, ali je prisilio učenike na samostalan rad a nastavnike na fokusirano poučavanje temeljnih koncepata.

Za kraj riječi jedne ispitanice: „*Moja starija kćer je maturirala ove godine u istoj školi kao i ja. Bez problema je upisala željeni fakultet. Ona je dijete KORONE, a ja RATA. Mi smo dolazili u školu kad smo mogli i učili doma, uz puno razumijevanja profesora. Ona je učila doma i imala online nastavu, uz puno razumijevanja profesora. Moram reći da smo se i mi učenici međusobno jako pomagali i to sam primijetila i u generaciji moje kćeri. Mislim da je za uspješno završeno školovanje zaslužno to zajedništvo između učenika i zajedništvo između učenika i profesora.*“

LITERATURA

MZO (2020). [ŠeR - Školski e-Rudnik \(Vol. 3\)](#)

Vrdoljak N. (1993). *Školstvo vinkovačkog kraja - s posebnim osvrtom na školstvo u Domovinskom ratu*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Pedagogijske znanosti, Zagreb,

Barbaroša Š. (2022). Centralno bogoslovno sjemenište u Zadru od 1826. do 1922.godine, *Školske novine* 7-8 8-9.

COVID, war and MIOC

Renata Ruić Funčić

Gimnazija Franje Petrića Zadar

ruic.renata@gmail.com

ABSTRACT

The article presents the experiences of a teacher in teaching chemistry in extraordinary life and educational circumstances and a subjective comparison of two dominant forms of teaching in those circumstances: consultative teaching during the Homeland War in Zadar and online teaching during the COVID-19 pandemic.

From September 1991, when the first shell fell, until August 1995, when the last warning siren sounded, the students of Zadar's MIOC (from 1992. Gymnasium Franjo Petrić Zadar) attended school in wartime conditions. School year 1991/1992. had 109 working days; 5 working days in September and the rest from January to July 1992. During that school year, students had 66 working days in the form of consultative classes. In the school year 1992/1993. students had 139 working days, of which 28 days are designated as consultative classes. Working days were often interrupted, either due to sudden bombshelling or power outages, and the class lasted 25 minutes. Chemistry lessons, as well as other subjects, varied by class from 45 to 50% of the planned ones. Consultative teaching was not mandatory. Basic concepts were taught in class or in consultative classes, and it was pointed out where and what in the literature the pupils could learn and practice on their own. In 1992 and 1993, pupils did most of their schooling worked and studied on their own. Regardless of the difficult living conditions, few classes held and therefore little teaching by teachers, most high school graduates (97% out of 249) in the period from 1992 to 1995 enrolled in the desired study and 94% of them completed that study. In that period, there are 10 to 20% of excellent pupils. Some pupils take remedial exams, mostly in the subjects of mathematics and physics.

At Gymnasium Franje Petrić Zadar, as in the rest of the country, online classes started on March 16, 2020, and ended on June 26, 2020 (school year 2019/2020), due to the COVID-19 pandemic. Classes during the 2020/2021 school year and 2021/2022. also takes place under the influence of the pandemic, because work at the school, due to epidemiological conditions and the inadequate size of the school, is carried out differently than usual. The class lasted 40 minutes, all classes were held in the so-called in block classes, the big break lasted 10 minutes and was moved after different teaching hours in the day so that students are not together in the corridors and yard of the school. Due to the frequent self-isolation of many pupils, and sometimes entire classes, and the holding of a trial graduation in 2021/2022. during the school year, classes were conducted both online and live. After the spring holidays, in April 2022, the school returned the class to 45 minutes. School year 2019/2020 had 183 to 189 working days, depending on which class, and in 2020/2021 and in 2021/2022 178 working days each. All pupils successfully complete classes with very good and excellent results with a tendency to increase the number of excellent pupils. The school year 2019/2020 has excellent pupils per class 60 to 95 % and not a single pupil goes to the remedial exam. In the following two pandemic years, the share of excellent pupils increases and ranges from 70 to 87% (the source of this data is the records of the Class Council Meetings in the digital classbooks). Most high school graduates have good to excellent results at the State Exam in compulsory subjects.

We could learn a lot from the 30-year-old, unwelcome and unwanted pedagogical experiment of education in wartime conditions, if there were systematic research on this subject in the war-affected areas of Croatia. Perhaps this would better prepare us for education in extraordinary circumstances such as during the pandemic and for future similar situations or changes in the way of education. Unfortunately, at the time of writing this article, there are few published vocational and scientific works on education during the Homeland War [2]. Another unwanted pedagogical experiment is education during a pandemic.

By comparing some teaching indicators in different extraordinary circumstances, it is noticeable, paradoxically, that the performance at the end of the school year is common to pupils during the war and in the pandemic years. Since during the war there were significantly fewer formally organized classes, I believe that live consultative classes, with focused teaching of only the basic concepts of a subject, contributed to the pupils' success, and that it was of better quality and helped pupils more in their acquisition of knowledge than online classes. remotely during the pandemic years.

Keywords: *consultative teaching; online classes; independent work of students; Homeland war; COVID 19*